

Asia Geneettisen datan tietokannan tekijänoikeus

Hakija L

Annettu 20.10.2020

Tiivistelmä

Kolmen eri hiiren oraalisten epiteelisolujen geneistä ja kerättyjen solujen tunnuksista koostuva tietokanta voi saada lähioikeudellista tietokantasuojaa tekijänoikeuslain 49 §:ssä mainittujen edellytysten täytyessä. Sama tietokanta saa myös 49 §:n mukaiselta luettelosuojaa.

Tekijänoikeuslaki 49 §.

LAUSUNTOPYYNTÖ

1. Hakija on pyytänyt tekijänoikeusneuvostolta lausuntoa väitöstyössä laaditun geneettisen tietokannan tekijänoikeuksista. Tutkija on työskennellyt hiiren oraalisten epiteelisolujen kanssa. Tarkkaa protokollaa sille, miten kerätä kantasoluja hiirten ienten epiteelikerroksesta, ei ollut. Tutkija yhdisti kaksi erilaista protokollaa ja kehitti tekniikan, jolla saatiin kerättyä juuri tutkimuksen kohteena olleita kantasoluja. Tämän protokollan optimoimiseen kului yksitoista kuukautta.
2. Varsinainen solujen eristäminen kolmesta eri hiiriyksilöstä kesti kahdeksan tuntia. Solut lähetettiin ulkopuoliseen laboratorioon sekvensoitavaksi. Erilaisten RNA-sekvenssien avulla datasta tunnistettiin 18 370 geeniä.
3. Datasta muodostettiin matriisitietokanta kolmen eri hiiren eri solujen RNA-molekyyleistä ja niitä koodaavista geneistä. Matriisitietokannassa on 11 580 saraketta, joista ilmenee solutunnukset sekä 27 998 riviä, joista ilmenee geenit.
4. Hakija pyytää tekijänoikeusneuvostolta lausuntoa, muodostaako koottu geneettinen data tekijänoikeuslain 49 §:n mukaisen luette-lon tai tietokannan.

VASTINE

5. H on antanut vastineen kertoen, että lausuntopyyntönsä kyseessä oleva raakasekvenssidata ei ylitä teoskynnystä, eikä siihen ole syntynyt tekijänoikeuslain 1 §:ssä tarkoitettua tekijänoikeutta. Tekijänoikeus ei suojaa tutkimuksen metodia, metodin perustana olevia ideoita tai tutkimuksessa esitettyjä tietoja tai tuloksia, vaan ainoastaan ilmenemismuotoa, jonka teos saa tekijänsä luovan työn tuloksena.
6. Tutkija ei toiminut raakadatan keräämisessä itsenäisessä roolissa, vaan työnantajansa direktion alaisena sekä muiden työryhmän jäsenten opastuksella. Tekijänoikeuslain 40 b § 2 momentin tutkijapoikkeus ei tulisi tässä tapauksessa sovellettavaksi. Vastineen antaja työnantajana on määrännyt työn suoritustavan, laadun, laajuuden kuin ajan ja paikankin. Työ on tehty työaikana ja työnantajan maksamaa vastiketta vastaan.
7. Lausuntopyyntönsä kyseessä oleva sekvensointiaineisto ei ole muodostunut itsenäisistä aineistoista, vaan on tiedostoksi muutettua geeni-informaatiota, joka jää tekijänoikeuslain esitöiden (HE 170/1997 vp, s. 12) mukaisesti 49 §:ssä tarkoitetun tietokanta- ja luettelosuojan ulkopuolelle. Sekvensointiaineiston pohjana olevan raakadatan keräämiseen ei ole tehty määrällisesti tai laadullisesti huomattavaa panostusta, huomioiden etenkin sen, että keräämiseen on käytetty aikaa 8-9 tuntia.
8. Mikäli tekijänoikeusneuvosto katsoo, että kyseessä on tekijänoikeuslaissa tarkoitettu tietokanta tai luettelo, vastineenantaja pyytää tekijänoikeusneuvostoa ottamaan kantaa myös siihen, kenelle tietokanta- tai luettelosuoja kyseiseen sekvensointiaineistoon on alun perin syntynyt. Vastineenantajan näkemys on, että mikäli sekvensointiaineisto olisi tekijänoikeuslain 49 §:ssä tarkoitettu luettelo tai tietokanta, sen valmistajana tulisi pitää joko vastineenantajaa tai G:tä, joka suoritti varsinaisen sekvensoinnin eli DNA:n tai RNA:n muuntamisen luettavaan muotoon.

TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO

9. Tekijänoikeuslain (TekijäL, 404/61) 55 §:n mukaan tekijänoikeusneuvosto antaa lausuntoja tekijänoikeuslain soveltamisesta. Näiden lausuntojen luonne ei ole sitova.

Tekijänoikeuslain 49 §:n mukaisesta luettelosuojasta ja lähioikeudellisesta tietokantasuojasta sekä teossuojasta

10. Tekijänoikeuslain 49 § 1 ja 2 momentissa säädetään ns. luettelosuojasta ja tietokantojen lähioikeudellisesta suojasta. Tekijänoikeuslain 49 §:n 1 momentin mukaan sillä, joka on valmistanut 1) luettelon, taulukon, ohjelman tai muun sellaisen työn, jossa on yhdisteltynä suuri määrä tietoja, tai 2) tietokannan, jonka sisällön kerääminen, varmistaminen tai esittäminen on edellyttänyt huomattavaa panostusta, on yksinomainen oikeus määrätä työn koko sisällöstä tai sen laadullisesti tai määrällisesti arvioiden olennaisesta osasta valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla ne yleisön saataviin.
11. Tekijänoikeuslain esitöiden mukaan tekijänoikeuslain 49 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaisen luettelosuojan ainoana edellytyksenä on, että työhön on yhdistelty suuri määrä tietoja. Suoja on riippumaton sisällön valinnan tai järjestelyn kriteereistä ja mahdollisesta omaperäisyydestä. Luettelosuojasäännöksellä on tahdottu suojata tuotteita, jotka eivät ole tekijänoikeudellisessa mielessä teoksia, mutta joiden aikaansaaminen vaatii tiettyä vaivaa, ammattitaitoa ja pääomaa (Komiteanmietintö 1953:3, s. 79. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi tekijänoikeuslain muuttamisesta 1997/170, s. 5 - 6).
12. Korkein oikeus on käsitellyt luettelosuojaa muun muassa ratkaisussa KKO 2000:56, jossa nimipäiväluettelon katsottiin saavan suojaa.
13. Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt luettelosuojaa useissa lausunnoissaan. Tekijänoikeusneuvoston lausunnossa TN 2012:1 78-sivuinen laskutehtäväkokoelma ei saanut suojaa luettelonä eikä tietokantana, lausunnossa TN 2010:12 kahdeksansivuinen kirjallinen hanke-esitys ei saanut tekijänoikeuslain 49 §:n mukaista luettelosuojaa eikä sitä suojattu tietokantana. Lausunnossaan TN 2005:2 tekijänoikeusneuvosto totesi, että esimerkiksi matemaattisia tehtäviä malliratkaisuineen sisältävä harjoituskokoelma voi saada tekijänoikeuslain 49 §:n luettelosuojaa, jos kokoelma koostuu suuresta määrästä – satoja tai tuhansia kappaleita laskuteh-

täviä. Tietokantasuojaa tehtäväkokoelma saattoi saada, mikäli kokoelman sisällön kerääminen, varmistaminen tai esittäminen oli vaatinut huomattavaa panostusta. Tekijänoikeusneuvoston lausunnossa TN 1993:4 matematiikan malliratkaisuista koostuva ratkaisuluettelo oli 403 sivua ja sisälsi 1203 laskutehtävän ratkaisun. Ratkaisuluettelossa oli yhdisteltynä suuri määrä tietoa ja sai siten tekijänoikeuslain 49 §:n mukaista luettelosuojaa.

14. Tekijänoikeuslain 49 §:n 1 momentin nojalla suojatuiksi on katsottu myös esimerkiksi yrityksen kirjanpidossa käytettävät tili-kartat (TN 2001:5), 197 lippua käsittävä lippukokoelma (TN 2000:9), nimipäiväluettelo (lausunnot TN 1995:11 ja TN 1996:1), 200 asiakirjamallin muodostama, tietokonelevykkeelle tallennettu kokonaisuus (TN 1996:15), puhelinluettelo (TN 1987:16) sekä väestöryhmän tietokokoelman lääketieteellinen osa (TN 1999:17). Viimeksi mainitussa lausunnossa todettiin, että tekijänoikeuslain 49 §:ssä tarkoitettu suoja syntyy työn valmistajalle. Työn valmistajana pidetään sitä, jonka aloitteesta ja vastuulla työhön panostetaan. Työn valmistaja voi olla luonnollinen tai juridinen henkilö.
15. Tekijänoikeuslain 49 §:n 1 momentin 1 kohdan mukainen suoja tulee luettelon, taulukon tms. työn valmistajan hyväksi. Valmistaja on yleensä se juridinen tai fyysinen henkilö, joka on taloudellisesti vastuussa luettelon kokoamisesta. Suoja voi siis alun perin kuulua juridiselle henkilölle (Komiteanmietintö 1987:8, s. 136 - 137, SOU 1965:25, s. 391). Tietokantojen suojaa ja luettelosuojaa koskevassa Hallituksen esityksessä tekijänoikeuslain ja rikoslain muutokseksi 170/1997 vp s. 6-7 on valmistajasta todettu: Oikeus kuuluu työn valmistajalle. Valmistajana pidetään sitä yritystä tai yhteisöä, jonka piirissä suojan kohteena oleva työ tuotetaan. Jollei työn valmistajana ole yritys tai yhteisö, oikeus kuuluu sille henkilölle, joka työn kokoaa.
16. Tekijänoikeuslain 49 § 1 momentin 2 kohdassa säädetään tietokantojen lähioikeudellisesta suojasta, jota kutsutaan myös sui generis-suojaksi. 2 kohdan mukaan sillä, joka on valmistanut tietokannan, jonka sisällön kerääminen, varmistaminen tai esittäminen on edellyttänyt huomattavaa panostusta, on yksinomainen oikeus määrätä työn koko sisällöstä tai sen laadullisesti tai määrällisesti arvioiden olennaisesta osasta valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla ne yleisön saataviin. Valmistajan osalta tietokantojen suhteen todetaan edellä mainitussa hallituksen esityksessä 170/1997 s. 15-16: Sekä nykyisen että muutettavaksi ehdotetun lain 49 §:n mukaisesti suojatun tietokannan oikeudet

kuuluvat sen sijaan jo alun perin yritykselle tai muulle yhteisölle, jota pidetään tietokannan valmistajana.

17. Tekijänoikeuslain 49 §:n mukaan luettelon ja tietokannan valmistajan yksinoikeutena on muun muassa oikeus kappaleiden valmistamiseen luettelon tai tietokannan osasta. Tällaisen osan täytyy kuitenkin olla joko laadullisesti tai määrällisesti olennainen osa työstä. Luettelon tai tietokannan yksittäinen tieto ei täytä tätä edellytystä (Haarmann 2005, s. 289). Milloin kyse on luettelon tai tietokannan olennaisen osan valmistamisesta taikka saattamisesta yleisön saataville, on ratkaistava kokonaisarvioinnin perusteella. (Harenko–Niiranen–Tarkela: ”Tekijänoikeus – kommentaari ja käsikirja” 2006, s. 501).
18. Tekijänoikeuslain 49 §:n 1 momentin 2 kohta saatettiin muutoksella vastaamaan tietokantojen oikeudellisesta suojasta annettua Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviä (96/9/EY). Suojattavan tietokannan määritelmä sisältyy direktiivin 96/9/EY 1 artiklan 2 kohtaan. Sen mukaan ”tietokannalla tarkoitetaan teosten, tietojen ja muiden itsenäisten aineistojen kokoelmaa, joka on järjestetty järjestelmällisellä tai menetelmällisellä tavalla ja johon elektronisesti tai muulla tavoin on mahdollistettu yksilöllinen pääsy”.
19. Jotta tietokanta saisi suojaa, sen sisällön keräämisen, varmistamisen tai esittämisen on pitänyt edellyttää määrällisesti tai laadullisesti huomattavaa panostusta. Suojan edellyttämä panostus voi muodostua rahoituksesta tai ajan, vaivannäön tai energian käytöstä (direktiivin 96/9/EY johdanto-osa, 41. kohta). Suoja ei koske sellaisia tietokannan osia, jotka eivät ole laadullisesti tai määrällisesti arvioiden olennaisia. Suoja ei kohdistu myöskään tietokannan sisältämiin yksittäisiin tietoihin (Hallituksen esitys eduskunnalle 1997/170, s. 12).
20. Euroopan Unionin tuomioistuimen ratkaisussa asiassa C-444/02 Fixtures Marketing Ltd vastaan Organismos prognostikon agonon podosfairou AE (OPAP) tuomioistuin katsoi, että tietokantojen oikeudellisesta suojasta annetun direktiivin 96/9 1 artiklan 2 kohtaan sisältyvällä tietokannan käsitteellä tarkoitetaan kokoelmaa, joka sisältää sellaisia teoksia, tietoja tai muita aineistoja, jotka ovat erotettavissa toisistaan niin, ettei erottaminen vaikuta niiden sisällön arvoon, ja johon kuuluu sellainen menetelmä tai järjestelmä, joka mahdollistaa jokaisen kokoelmaan sisältyvän aineiston löytämisen, olipa tämä menetelmä tai järjestelmä luonteeltaan millainen hyvänsä.

21. Euroopan Unionin tuomioistuimen ratkaisussa C-203/02 The British Horseracing Board Ltd ym. vastaan William Hill Organization Ltd tuomioistuim katsoi, että tietokannan sisällön keräämiseen liittyvän investoinnin käsite, joka sisältyy tietokantojen oikeudellisesta suojasta annetun direktiivin 96/9 7 artiklan 1 kohtaan, oli ymmärrettävä niin, että sillä tarkoitetaan voimavaroja, jotka käytetään olemassa olevien aineistojen etsintään ja niiden koaamiseen tietokantaan. Investointikäsite ei kattanut niitä voimavaroja, jotka käytettiin tietokannan sisällön muodostavien aineistojen luomiseen.
22. Tietokannan sisällön varmistamiseen liittyvän investoinnin käsite on ymmärrettävä niin, että sillä tarkoitetaan voimavaroja, jotka tietokantaa muodostettaessa ja sen toiminnan aikana käytetään etsittyjen aineistojen paikkansapitävyyden tarkastamiseen sen varmistamiseksi, että tietokantaan sisällytettävä tai sisältyvä informaatio on luotettavaa. Tietokannan sisällön esittämiseen liittyvän investoinnin käsite kattaa puolestaan ne voimavarat, joilla tietokannasta pyritään tekemään tietojenkäsittelyyn soveltuva, eli ne voimavarat, jotka käytetään tietokantaan sisältyvien aineistojen järjestelmälliseen tai menetelmälliseen järjestämiseen ja siihen, että mahdollistetaan yksilöllinen pääsy aineistoihin (ks. C-46/02 Fixtures Marketing Ltd vastaan Oy Veikkaus Ab tuomion 37–38 kohdat).
23. Euroopan Unionin tuomioistuimen mukaan tietokantojen oikeudellisesta suojasta annetun direktiivin 96/9 7 artiklaan sisältyviä kopiointin ja uudelleenkäytön käsitteitä oli tulkittava siten, että niillä tarkoitetaan tietokannan koko sisällön tai sen osan kaikkea luvaton käyttöönottoa ja levittämistä yleisölle. Nämä käsitteet eivät edellyttäneet suoraa pääsyä tietokantaan. Se, että tietokannan muodostanut henkilö oli mahdollistanut yleisölle pääsyn tietokannan sisältöön tai antanut tähän pääsyyn suostumuksensa, ei vaikuttanut tämän henkilön oikeuteen kieltää tietokannan koko sisällön tai sen olennaisen osan kopiointi tai uudelleenkäyttö. (ks. C-203/02 The British Horseracing Board Ltd ym. vastaan William Hill Organization Ltd tuomion 67 kohta ja tuomiolauselman 2 kohta)
24. Tekijänoikeuslain 40 b §:n 1 momentin mukaan, jos tietokoneohjelma ja siihen välittömästi liittyvä teos on luotu täytettäessä työsuhteesta johtuvia työtehtäviä, tekijänoikeus tietokoneohjelmaan ja teokseen siirtyy työnantajalle. Sama koskee vastaavasti myös virkasuhteessa luotua tietokoneohjelmaa ja siihen välittömästi liittyvää teosta. 2 momentin mukaan edellä 1 momentissa olevia säännöksiä ei sovelleta sotilasopetuslaitoksia lukuun ottamatta

korkeakoulun opetus- ja tutkimustyössä itsenäisesti toimivan tekijän luomaan tietokoneohjelmaan eikä siihen välittömästi liittyvään teokseen. (7.5.1993/418) 3 momentin mukaan mitä 1 ja 2 momentissa säädetään tietokoneohjelmasta, sovelletaan vastaavasti työ- ja virkasuhteesta johtuvia tehtäviä täytettäessä luotuun tietokantaan. Kyseinen 40 b §:n 3 momentti soveltuu nimenomaan tilanteissa, joissa tietokanta saa tekijänoikeudellista suojaa.

25. Tekijänoikeuslain 27 §:n 3 momentista ilmenee, että lain 40 b §:ää sovelletaan vain, jollei toisin ole sovittu. Tekijänoikeuslain 40 b §:n soveltamisen voi syrjäyttää esimerkiksi työntekijän ja työnantajan välillä tehty suullinen sopimus.
26. Lähioikeudellinen tietokantasuoja ja luettelosuoja on tekijänoikeuslain 49 §:n 3 momentin mukaan voimassa, kunnes 15 vuotta on kulunut siitä vuodesta, jona työ valmistui, tai jos työ saatettiin yleisön saataviin ennen tämän ajanjakson päättymistä, 15 vuotta siitä vuodesta, jona työ saatettiin ensimmäisen kerran yleisön saataviin.
27. Lähioikeudellisen tietokantasuojan lisäksi tietokanta voi kokonaisuutena nauttia tekijänoikeuslain 1 §:n mukaista tekijänoikeudellista suojaa teoksena, mikäli tietokantaan valittujen tietojen valinta tai järjestäminen on tapahtunut niin itsenäisesti ja omaperäisesti, että teoskynnys ylittyy. Euroopan unionin tuomioistuimen 1.3.2012 annetussa tuomiossa asiassa C-604/10 (Football Dataco ym. vastaan Yahoo! UK ltd) oli kyse jalkapallosarjojen ottelujärjestyksiin liittyneiden tietokantojen tekijänoikeudellisesta suojasta. Ratkaisussaan tuomioistuin totesi, että tekijänoikeus suojaa tietokantaa, jos siihen sisältyvien tietojen valinta tai järjestäminen ilmaisee omaperäisellä tavalla tietokannan tekijän luomisen vapautta, mikä kansallisen tuomioistuimen on tarkastettava. Tietojen luomisen edellyttämällä henkisellä ponnistuksella ja taidolla ei ollut merkitystä selvitettyä sitä, voiko mainittu tietokanta saada tekijänoikeussuojaa. Lisäksi tietokannan valmistamisen edellyttämä merkittävä työ ja taito eivät sellaisinaan oikeuttaneet tietokannan suojaamiseen teoksena, jos ne eivät ilmaiseet mitään omaperäisyyttä tietokannan sisältämien tietojen valinnassa tai järjestämisessä.
28. Tekijänoikeuslain 1 §:n mukaisen tekijänoikeussuojan ulkopuolelle jäävät esimerkiksi teoksen aihe, aiheen käsittelyä ohjaava metodi sekä teoksen sisältämät tiedot sellaisenaan.

Johtopäätökset ja analyysi luettelo- ja tietokantasuojasta

29. Hakija ei ole pyytänyt lausuntoa mahdollisesta tietokannan tekijänoikeuslain 1 §:n mukaisesta teossuojasta, eikä lausuntopyynnössä mainitun matriisitietokannan tietojen valinnan tai järjestelyn osalta ole tekijänoikeusneuvoston tietoon tuotu teossuojan syntymiseen viittaavia tekijöitä. Tekijänoikeuslain 1 §:n mukaisen, yllä selostetun tekijänoikeussuojan ulkopuolelle jäävät myös esimerkiksi teoksen aihe, aiheen käsittelyä ohjaava metodi sekä teoksen sisältämät tiedot sellaisenaan. Siten esimerkiksi tekniikka, jolla saatiin kerättyä juuri tutkimuksen kohteena olleita kantasoluja, ei saa tekijänoikeudellista suojaa.
30. Luettelosuojan osalta tekijänoikeusneuvosto toteaa, että tietokannassa on hakijan ilmoittamien tietojen sekä esimerkisivun perusteella 11 580 saraketta, joista ilmenee solutunnukset sekä 27 998 riviä, joista ilmenee geenit. Tekijänoikeusneuvoston harjinnan mukaan tietokanta kokonaisuutena saa suojaa tekijänoikeuslain 49 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaisena luettelona, koska kokonaisuudessa on yhdisteltynä suuri määrä tietoa.
31. Tietokantasuojan osalta tekijänoikeusneuvosto toteaa, että lainmuutosta koskevan hallituksen esityksen perusteluissa (HE 170/1997 vp, s.12) todetaan seuraavaa: ”Niin kutsuttu ”raakadata” ei yleensä ole direktiivin mukaisen erityissuojan kohteena. Esimerkiksi kaukokartoitusatelliittien tai meteorologisten havaintojärjestelmien avulla kerätty data, tiedostoksi muunnettu geeni-informaatio tai digitaalisen kameran ja mikrofoniin tuottama kuva- ja ääni-informaatio sellaisenaan eivät ole suojattuja. Ne eivät muodostu ”itsenäisistä aineistoista” vaan edustavat luonnossa toisiinsa tietyssä suhteessa olevia asioita.” Hallituksen esitys jatkuu: ”On myös tulkinnanvaraista, voidaanko tällaisia tiedostoja pitää ”kokoelmina” direktiivin määritelmän mukaisesti.”
32. Esimerkiksi tieteen termipankin mukaan raakadata on jalostamattomaa dataa, jota syntyy moninaisissa muodoissa ja joka voi elinkaarensa aikana kokea monia transformaatioita ja eri käsittelyvaiheita (<https://tieteentermipankki.fi/wiki/Nimitys:raakadata>). Esimerkiksi tietokoneohjelma, tutkija tai analyytikko ei ole käsitellyt raakatietoja edelleen. Kyseessä on tietyn tietojen käsittelyvaiheen kannalta käsittelemätön tai muokkaamaton data.
33. Itsenäisillä aineistoilla tarkoitetaan Euroopan unionin tuomioistuimen ratkaisun C-444/02 (Fixtures Marketing v OPAP, kohta 29) mukaan sellaisia aineistoja, jotka ovat erotettavissa toisistaan niin, ettei erottaminen vaikuta aineistojen informaation sisällön tai

kirjallisen, taiteellisen, musiikillisen tai muun sisällön arvoon. Samoin on todettu ratkaisussa C-490/14 (Freistaat Bayern v Verlag Esterbrauer, kohdat 17 sekä 22-29). Yksittäisen solun geenit omaavat toisista erotettavissa olevan informaatioarvoa, jolla on informaatioarvoa, joten niitä on pidettävä itsenäisinä aineistoina.

34. Direktiivin johdanto-osan 13. kohdan mukaan ”Tässä direktiivissä tarkoitettu suoja koskee teoksista, tiedoista tai muusta aineistosta muodostettuja, joskus koosteiksi kutsuttuja kokoelmia”. 17. kohdan mukaan ”tietokannalla tarkoitetaan kaikkia kirjallisia, taiteellisia, musiikillisia tai vastaavia teoskokoelmia tai tekstiä, ääntä, kuvia, lukuja, tosiasioita ja tietoja sisältäviä kokoelmia”.
35. Kuten tekijänoikeusneuvoston lausunnossa TN 2019:5 on samoin todettu, direktiivin nimenomainen edellytys tietokannalle on kokonaisuutena arvostellen se, että kyseessä on itsenäisten aineistojen kokoelma. Jos johonkin työhön tai teokseen sisältyy muun sisällön ohessa tietoa, ei se tee automaattisesti työstä tekijänoikeuslain ja tietokantadirektiivin tarkoittamaa kokoelmaa. Nyt kyseessä on tutkimustarkoituksella kerätty kolmen hiiren suun epiteelisolujen ja niiden sisältämän geneettisen tiedon kokoelma, johon sekvensoimalla on saatu määriteltyä kyseisten solujen geenit. Kyseessä ei ole tekijänoikeusneuvoston harkinnan mukaan hallituksen esityksessä mainittu raakadata, jota ei sellaisenaan suojata, vaan direktiivissä mainittu, itsenäisiä tietoja sisältävä kokoelma.
36. Tietokantasuojan tarkoituksena on huomattavan panostuksen suojaaminen, joka tietokannan aineiston keräämiseen, varmistamiseen tai esittämiseen on käytetty. Edellä mainitun Euroopan unionin tuomioistuimen ratkaisussa C-444/02 on kohdassa 39 todettu, että sisällön keräämiseen, varmistamiseen tai esittämiseen liittyvän investoinnin käsite on ymmärrettävä yleisesti niin, että sillä tarkoitetaan investointia, joka on tehty itse tietokannan muodostamiseksi. Keräämiseen liittyvällä investoinnilla ei tarkoiteta tietokannan yksittäisten aineistojen luomiseen liittyviä kustannuksia. Tarkoituksena on siten suojata tietokannan valmistamiseen käytettyjä voimavaroja, esimerkiksi työpanosta. Oma-eräisyysvaatimusta tälle suojalle ei sen sijaan ole asetettu. Suoja ei kohdistu tietokannan sisältämiin yksittäisiin tietoihin.
37. Lähtökohtana on, että saadakseen tietokantasuojaa, tulee kyseessä olevan tietokannan olla järjestelmällisellä tai menetelmällisellä tavalla järjestetty ja johon elektronisesti tai muulla tavoin on mahdollistettu yksilöllinen pääsy. Yksilöllisellä pääsyyllä tarkoitetaan sitä, että yksittäiseen aineistoon päästään ilman että samal-

la tarvitsee läpikäydä muuta tietokannassa olevaa aineistoa. Tietokannan ei tarvitse olla sähköisessä muodossa vaan esimerkiksi paperille painettu tietokanta saa tietokantasuojaa muitten mainittujen edellytysten täytyessä. Matriisi- eli taulukkomuodossa oleva tietokanta on yllä mainituin tavoin järjestetty ja siihen on yksilöllinen pääsy. Kysymyksessä on lähioikeussuojaa saava tietokanta, mikäli myös seuraavaksi käsiteltävä huomattavan panostuksen edellytys täyttyy.

38. On mahdollista, että edellä mainituin tavoin järjestettyyn geneettistä tietoa kolmen hiiren suun epiteelisoluista sisältävään tietokantaan syntyy tietokantaoikeus, mikäli kyseessä olevien tietojen kerääminen, varmistaminen tai esittäminen on vaatinut tietokannan valmistajalta huomattavaa panostusta. Panostus voi ilmetä paitsi rahallisena investointina esimerkiksi myös käytettynä työpanoksena. Tämän tiedon esittäminen on näyttökysymys, joten tekijänoikeusneuvosto ei toimivaltansa rajoissa ota kantaa mahdollisen tietokantaoikeuden olemassaoloon huomattavan panostuksen osalta.
39. Oikeuskirjallisuudessa ja yllä mainituin tavoin lain esitöissä on todettu, että tekijänoikeuslain 49 §:n mukaista tietokanta- tai luettelosuojaa saa valmistaja. Direktiivissä valmistajalla tarkoitetaan sitä henkilöä, jonka aloitteesta ja riskillä investoinnit tehdään eli sitä, joka kantaa tietokantojen valmistamiseen liittyvän toiminnallisen ja taloudellisen vastuun. Tämä vastaa myös luettelon valmistajan käsitettä. Käytännössä luettelon ja tietokannan valmistaja useimmiten on yritys tai muu yhteisö. (Harenko–Niiranen–Tarkela: ”Tekijänoikeus – kommentaari ja käsikirja” 2016, s. 498)
40. Vaikka hakija ei ole tiedustellut, saako tietokanta teossuojaa eikä tekijänoikeusneuvoston tietoon ole tuotu seikkoja, jotka viittaavat teossuojan syntymiseen, käsitellään seuraavaksi lyhyesti oikeuksien syntymiseen ja siirtymiseen liittyviä sääntöjä tekijänoikeussuojaa saavien teosten osalta. Tekijänoikeussuojaa saavia teoksia voidaan luoda myös toisen palveluksessa eli työ- tai virkasuhteessa. Tekijänoikeuslakiin (TekijäL) ei kuitenkaan sisälly yleisiä säännöksiä siitä, kenelle tekijänoikeus työ- tai virkasuhteessa luotuun teokseen kuuluu ja miten työ- tai virkasuhteessa luotuja teoksia voidaan hyödyntää. On mahdollista, että tekijänoikeus työ- tai virkasuhteessa luotuun teokseen siirtyy työntekijältä työnantajalle työsuhteen johdosta.
41. Yleensä katsotaan, että työnantaja saa työntekijän työssään tekemiin teoksiin ainakin normaalin toimintansa edellyttämän

käyttöoikeuden. Muutoin työsuhteella ei olisi mitään merkitystä. Työnantaja ja työntekijä voivat myös keskenään sopia siitä, miten tekijänoikeuskysymykset määräytyvät työsopimussuhteessa. Tekijänoikeuden siirtymistä koskevia määräyksiä voi sisältyä myös esimerkiksi työpaikan johto- tai ohjesääntöön taikka työehtosopimukseen.

42. Tekijänoikeuslaki sisältää yhden tekijänoikeuden siirtymistä työtai virkasuhteessa koskevan olettamasäännön. Tekijänoikeuslain 40 b §:n 1 momentin mukaan, jos tietokoneohjelma ja siihen välittömästi liittyvä teos on luotu täytettäessä työsuhteesta johtuvia työtehtäviä, tekijänoikeus tietokoneohjelmaan ja teokseen siirtyy työnantajalle, jollei toisin ole sovittu. Momentin 2. lauseen mukaan sama koskee vastaavasti myös virkasuhteessa luotua tietokoneohjelmaa ja siihen välittömästi liittyvää teosta.
43. 2 momentin mukaan edellä 1 momentissa olevia säännöksiä ei sovelleta sotilasopetuslaitoksia lukuun ottamatta korkeakoulun opetus- ja tutkimustyössä itsenäisesti toimivan tekijän luomaan tietokoneohjelmaan eikä siihen välittömästi liittyvään teokseen.
44. Tekijänoikeuslain 40 b §:n 3 momentin mukaan mitä säädetään tietokoneohjelmasta, sovelletaan vastaavasti työ- ja virkasuhteesta johtuvia tehtäviä täytettäessä luotuun tietokantaan. 3 momenttia koskevassa hallituksen esityksessä todetaan, että ”Vahvat syyt puhuvat sen puolesta, että työ- ja virkasuhteessa aikaansaatuun tekijänoikeudellisesti suojattujen tietokantojen ja lain 49 §:n mukaisesti suojattujen tietokantojen suoja järjestettäisiin vastaisuudessa samansuuntaisesti. Tietokantaan kohdistuva tekijänoikeus siirtyisi tällöin lain nojalla tai kuuluisi lain 49 §:n mukaisesti työnantajalle, jollei toisin ole sovittu” (HE 170/1997 vp s.16).
45. Tekijänoikeuslain 27 §:n 3 momentista ilmenee, että lain 40 b §:ää sovelletaan vain, jollei toisin ole sovittu. Tekijänoikeuslain 40 b §:n soveltamisen voi syrjäyttää esimerkiksi työntekijän ja työnantajan välillä tehty suullinen sopimus.
46. Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että hakija on lausuntopyyntönsä mukaan jatko-opiskelijana tutkijaryhmässä työskennellyt hiirien oraalisten epiteelisolujen kanssa keräten kantasoluja hiirten ientten epiteelikerroksesta. Asianosaisten näkemykset, miten ja missä määrin itsenäisesti tai epäitsenäisesti ja työnantajan työnjohto-oikeuden alaisena sekä muiden työryhmän jäsenten opastuksella hakija on työskennellyt, poikkeavat toisistaan. Tässä käsitellyt 40

b §:n säännökset oikeuksien siirtymisestä ja itsenäisiä tutkijoita koskeva poikkeus koskevat teossuojaa saavia tietokantoja.

47. Lähtökohtaisesti taas tekijänoikeuslain 49 §:n mukaista sui generis tietokanta- tai luettelosuojaa saa yllä mainituin tavoin valmistaja, eli se, jonka aloitteesta ja riskillä investoinnit tehdään. Tämä tarkoittaa tahoja, jotka kantaa tietokantojen valmistamiseen liittyvän toiminnallisen ja taloudellisen vastuun. Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että se, ovatko luettelo- ja mahdollinen tietokantaan kohdistuva lähioikeus siirtyneet tai kuuluvat jo lähtökohtaisesti yliopistolle tai muulle toiminnallisen ja taloudellisen vastuun tietokannan tai luettelon valmistamisesta kantaneelle kuten esimerkiksi sekvensoinnin suorittajalle, on sekä näyttö- että mahdollisesti sopimusten tulkintakysymys, joista tekijänoikeusneuvosto ei anna lausuntoa.

Puheenjohtaja

Ulla-Maija Mylly

Sihteri

Perttu Virtanen

Lausunto on käsitelty tekijänoikeusneuvoston täysistunnossa. Asian ratkaisemiseen ovat osallistuneet Ulla-Maija Mylly (puheenjohtaja), Olli Pitkänen, Elina Kuusikko, Anne Salomaa, Aku Toivonen, Mari Lampenius, Antti Kotilainen, Valtteri Niiranen, Ismo Huhtanen, Timo Enroth ja Tuula Hämäläinen.